

TRANSLATOLOGICKÁ SROVNÁNÍ

Oldřich Richterek: *Dialog kultur v uměleckém překladu*. Příspěvek k česko-ruským vztahům. Hradec Králové 1999, 188 s.

Česko-ruské vztahy byly a jsou věčným námětem pro to, čemu bychom mohli říkat „přehodnocování minulosti“, co bychom však také mohli vnímat jako velkou výzvu české rusistiky. Je proto dobré, že se po období mnoha zjednodušujících a plakátově černobílých pokusů stávají i předmětem seriózních studií, jak to prokazuje právě Richterkova práce. Také on se musel minulých let dotknout; udělal to však v úvodu své publikace nezjednodušeně a nikoliv jen s pohledem zpět, ale naopak především s výhledem otevřeným do příštích let. Změny po roce 1989 vítá zejména jako vyrovnání, zrovnoprávnění obou slovanských kultur a snížení vlivu politických a ideologických zásad. Pro to, abychom dokázali tuto šanci využít, bude třeba do našeho vnímání ruské kultury včlenit jednak rozpad sovětské velmoci, jednak etický kolaps (s. 24), který dlouhá léta nazrával a pak doslova explodoval, ale i specifika ruské kultury, která jsou známa po staletí. Stejně důležité bude podle autora pochopit a zohlednit specifické znaky české kultury a najít k nim co nejobektivnější postoj a zakomponovat i jejich případný vliv na českou kulturu plně do našeho objektivního pohledu na kulturu ruskou.

Richterek se pak věnuje studiu překladů děl tří ruských autorů do češtiny – jde o A. P. Čechova, S. Jesenina a A. Achmatovovou. V případě A. P. Čechova sleduje překlady dramát, a to v hlubším záběru, než toho někdy býváme svědky; neunikají mu specifické prvky Čechovova dramatického díla, zejména pak podtextového napětí a komplexního působení na recipienta (s. 50–51) – rozumí tím mj. neverbální výrazové prostředky, vizuální působivost, lakoničnost. Pro bližší analýzu sahá k překladům pořízeným Mathesiem, Fikarem a Suchařípou, na kterých prokazuje schopnost minuciózní komparace původního textu a jeho převedení do českého jazyka. Zejména u Suchařípy vidí výrazné zásahy do textu, především jeho naturalizaci a výraznou aktualizaci. V případě *Višňového sadu* považuje za zdařilý překlad Lošťákův, jehož transpozici textu do aktuální hodnotové roviny považuje za adekvátní. Pokračuje pak studiem některých motivů *Višňového sadu* (motiv cesty) a hledá jejich nadčasový význam.

Překladatelské interpretaci díla Sergeje Jesenina je zasvěcena čtvrtá kapitola Richterkovy práce. Všimá si jak vztahu básníka k revoluci, tak sdělnosti jeho textů pro současného čtenáře a sleduje spojitost básnickovy tvorby s poezií a prózou 19. i 20. století. Speciální autorovu pozornost přitahuje Jeseninova poéma *Anna Sněginová* jako mnohovrstevnaté ambivalentní dílo vypovídající o lidské duši podobně jako díla Pasternakova. Sleduje pak překlady této poémy do češtiny pořízené Horou, Kubištou a Staňkem. Všimá si sémantických posunů, přenosu melodičnosti jeseninovského verše i vystižení obsahové hloubky poemy stejně jako dalších příznaků. Dospívá k názoru, že za nejzdařilejší, nejpestvěděčivější a hloubce originálu nejbližší převedení Jeseninova textu lze považovat překlad Staňkův. Jeseninovu niternou sebereflexi pak sleduje na *Černém muži* jako výrazu ztráty jistot a básnickovy vykořeněnosti a na českých překladech poemy.

Třetím ruským autorem, ke kterému se Richterek obrací, je A. Achmatovová. Richterek výstižně charakterizuje její tvorbu jako asociativní až scénicky orientovanou, autentickou, blízkou místy lakonicky podanému dramatu. Sleduje historii básničiny recepce v českém prostředí a zaměřuje se na překlady její poemy *Rekvie*. Věnuje se versologické analýze a jejím překladům (Vrbová, Vlach, Jakubcová). Detailní porovnání pořízených překladů přivádí Richterka k závěru, že mezi sledovanými překlady je nejadekvátnější překlad H. Vrbové. Jako velmi zdařilý generační překlad *Poémy bez hrdiny* opět oceňuje překlad H. Vrbové.

Richterek ve své práci prokazuje, že je zkušeným badatelem, který ve své translatologicky orientované práci nezapomíná na historickou vázanost sledovaných děl, jejich motivickou strukturu a její symboliku, stejně jako na spojitost obsahové výpovědi se specifickými rysy zvolené literární formy. Dokáže volit uzlové body sledovaných děl, nalézat jejich stylistická i významová těžiště

a přesně pojmenovávat i jemné rozdíly mezi jejich českými překlady a čtenáře přesvědčit o svých vývodech. Zúročuje tak svou mnoholetou orientaci na sledování překladů ruské literatury a jejich působení v české kultuře, stejně jako na teorii překladu vůbec.

Práci doplněnou cizojazyčnými resumé a seznamem primární a sekundární literatury lze právem označit za vhodný příspěvek do diskuse o významu ruské kultury v českém prostředí, za připomenutí toho, že nelze přibouchnout dveře a dělat, že neexistují či že za nimi nic cenného není.

Josef Dohnal

SKICI K DĚJINÁM NEJNOVĚJŠÍ POLSKÉ LITERATURY

Przemysław Czapliński – Piotr Śliwiński: *Literatura polska 1976–1998. Przewodnik po prozie i poezji*. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1999, 428 s.

Literárněhistorické práce vždy nutně pokulhávají za aktuálním časem vývoje literatury a vzniku konkrétních děl. Už proto, že dějiny literatury nelze koncipovat „za pochodu“, ale je k tomu třeba jisté časového a názorového odstupu a vědomí kontextu. Je tedy běžné, že tzv. současná literatura zahrnuje často období větší než půl století a příručky dějin literatury končí s generačními obzory autorů. Przemysław Czapliński a Piotr Śliwiński ve svém „průvodci“ *Literatura polska 1976–1998* našli kompromisní řešení, které by orientaci, hodnocení a typologii nejnovější polské poezie a prózy co nejvíce přiblížilo ke skutečné „současnosti“.

Pohled na zhruba poslední dvacetiletí polské literatury otevřeli autoři smluvně přelomovým rokem 1976, kdy do politické, společenské a kulturní situace zasahuje start neoficiálního, tzv. druhého literárního oběhu: tvůrci přestali spoléhat na milost režimu a sami začali vydávat a rozšiřovat časopisy a knihy, které by díky cenzuře v Polsku nikdy nemohly vyjít. Periodizace v situaci minimálního časového odstupu je vždycky ošidná věc, nicméně označit rok 1976 za počátek další etapy historie polské literatury není ani zavádějící, ani ahistorické. Jistě – předcházely mu politické a společenské přerwy v letech 1968 a 1970; v roce 1974 zčeřila stojaté vody programová kniha J. Kornhausera a A. Zagajewského *Świat nie przedstawiony*, když kritizovala umění za řešení pouhých zástupných problémů a útek od skutečnosti a žádala angažovanost; v té době začala i tzv. umělecká revoluce prozaiků kolem časopisu *Twórczość* a nakladatelství *Czytelnik*, „protlačovaná“ literární kritikem H. Berezou; pod palbou se ocitla konformistická generace *Orientace* *Hybridy*, a tzv. autorů na výsluní; hybnou generací se stala *Nová vlna*. Ani počátek dalšího období není vytvořen uměle: rok 1982 je počátkem bolestných prožitků výjimečného stavu, kdy změny politické a společenské vedly bezprostředně ke změnám v umělecké tvorbě. A konečně za start třetího období posledního dvacetiletí označili autoři rok 1986, tedy počátek dalších kvalitativních změn: A. Zagajewski vydává v Paříži knihu *Solidarność i samotność*, dokumentující vyčerpání se angažované literatury; roste úloha odborového hnutí *Solidarita*; začíná fungovat třetí, tzv. alternativní literární oběh; ve vzduchu je cítit blízkost skutečného zlomu.

V první části své knihy se Przemysław Czapliński a Piotr Śliwiński zamýšlejí nad pojetím realismu na příkladech děl z období označovaného jako malá stabilizace, která vedla k „malému realismu“ a poměrně výrazné vlně vesnické prózy, ale na druhé straně k pracím, které zprostředkovávaly skutečné, ne triviální problémy. Na pozadí autority Z. Herberta zachytili tvorbu autorů *Nové vlny*, která se přičinila o polarizaci estetických a etických názorů spisovatelů všech generací a sblížila souběžně působící proudy oficiální, nezávislé a emigrační literatury. Autoři podrobněji rozeberají a do přehledů seřazují práce Stanisława Barańczaka, Ryszarda Krynického a Adama Zagajewského, kteří se stali typickými reprezentanty *Nové vlny*. Druhá část bilancuje, jak to autoři označují, „válečný stav slov“, tedy období, kdy polská literatura musela na sebe opět vzít ještě jiné